

Ks. Kazimierz Bęłch (Przemyśl)

Premisla Christiana
T. XIII, Przemyśl 2008/2009
s. 165 – 186

Duszpasterstwo polonijne

Duszpasterstwo polonijne jest to działalność Kościoła prowadzona przez polskich duszpasterzy, mająca na celu zaspokojenie religijnych, a często także pozareligijnych potrzeb emigrantów pochodzenia polskiego w pierwszym i dalszych pokoleniach, z uwzględnieniem ich szczególnych warunków życia, cech etnicznych, tradycji kulturowych, a niekiedy i odmiennego obrządku¹. Polonię w niniejszym opracowaniu ujmuję się szeroko, jako wspólnotę Polaków i osób pochodzenia polskiego mieszkającą w sposób trwały poza granicami Polski, uformowaną w wyniku zarówno dobrowolnego ruchu emigracyjnego jak i wynikającego z różnych form przymusu (ekonomicznego, politycznego, religijnego) lub w efekcie zmiany granic państwowych². Należy tu dodać, że w dotychczasowej praktyce Polonię określano albo według jednego kryterium: kulturowego (świadomość przynależności do polskiego kręgu narodowego i językowego) lub genetycznego (pochodzenia biologicznego) albo w oparciu o te obydwa kryteria. Stosowanie różnych kryteriów spowodowało wieloznaczność pojęcia Polonii, co utrudnia ustalenie jej liczebności. W konsekwencji dostępne źródła nierzadko podają znacznie różniące się szacunki ludności polskiej w skupiskach emigracyjnych³.

W niniejszym opracowaniu kolejno przedstawi się historyczny rozwój polskiej emigracji, struktury duszpasterstwa polonijnego

¹ J. SZYMAŃSKI, *Duszpasterstwo polonijne – skala oddziaływania*, „Studia Polonijne”, 28(2007), s. 7.

² E. GIGILEWICZ, *Polonia*, w: *Encyklopedia „Białych Plam”*, t. 14, Radom 2004, s. 203.

³ Por. M. DROZDOWSKI, *Ewolucja pojęcia „Polonia” w XIX-XX w.*, w: *Dzieje Polonii w XIX i XX w.*, red. M. DROZDOWSKI, Toruń 1974, s. 80.

i ich stan w większych skupiskach Polonii oraz aktualne zadania tegoż duszpasterstwa.

1. Emigracja polska

Emigracje Polaków najczęściej miały charakter polityczny lub ekonomiczny. Na szerszą skalę rozpoczęły się pod koniec XVIII w związku z utratą przez Polskę niepodległości i walki o jej odzyskanie. Po konfederacji barskiej i pierwszym rozbiórze Polski wywieziono w głąb Rosji 9800 Polaków, zaś wielu innych bojowników o wolność wyjechało do Turcji, Francji i Ameryki Północnej. Niektórzy z nich (m.in. T. Kościuszko i K. Puławski) bronili wolności Stanów Zjednoczonych. Po upadku powstania kościuszkowskiego i trzecim rozbiórze wyemigrowało wiele tysięcy Polaków do Niemiec, Włoch i Francji, kilkanaście tysięcy zesłano na Syberię, ok. 10 tysięcy wcielono do armii rosyjskiej, ok. 20 tysięcy do armii austriackiej i ok. 3 tysiące do armii pruskiej. We Włoszech Polacy utworzyli legiony, liczące ponad 20 tysięcy żołnierzy. Polityczny charakter miała również tzw. Wielka Emigracja po powstaniach narodowych w XIX w. Po powstaniu listopadowym wywieziono w głąb Rosji blisko 50 tysięcy Polaków, a ok. 10 tysięcy wyemigrowało do krajów Europy Zachodniej. Zaś po powstaniu styczniowym do Rosji wywieziono ok. 40 tysięcy Polaków, a wyemigrowało do różnych krajów ok. 5 tysięcy⁴.

W XIX w. miała miejsce również emigracja zarobkowa. Rozpoczęła się w latach trzydziestych tegoż stulecia, a szczególnie przybrała na sile w drugiej jego połowie i na przełomie stuleci. W latach 1870-1914 wyemigrowało z ziem polskich 3,6 mln osób, w tym do Stanów Zjednoczonych 2,11 mln, do Niemiec – 800 tys., w głąb Rosji – 300 tys., do Brazylii – ponad 127 tys., do Kanady i Argentyny – po 50 tys., do Austrii i Francji – po 40 tys., do Australii – 1800. Przed I wojną światową rozwinęła się również na wielką skalę emigracja sezonowa do Niemiec, Francji, Danii i Belgii. Np. do Niemiec wyjeżdżało rocznie do 500 tysięcy osób⁵.

⁴ P. TARAS, *Emigracja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. ŁUKASZYK i in., Lublin 1983, kol. 945-946.

⁵ Tamże, kol. 946.

W czasie I wojny światowej ruch migracyjny przybrał na sile. Wielu polskich robotników z Niemiec przeniosło się do Francji i Belgii i tam pozostali także po zakończeniu walk. Do Austrii napłynęło ok. 640 tys. uchodźców z Polski. Środowiska polonijne w różnych krajach wspierały walkę militarną służącą odrodzeniu państwa polskiego, przez tworzenie polskich formacji wojskowych, które uczestniczyły w walkach w ramach armii francuskiej.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości wiele grup emigrantów, głównie z wychodźstwa politycznego, powracało do kraju. Między innymi powróciła prawie cała Polonia Szwajcarska, co zostało uznane za głęboki przejaw patriotyzmu. Łącznie w latach 1919-1939 r. powróciło do Polski ok. 829 tys. emigrantów. Jednak pogarszająca się sytuacja gospodarcza skłaniała do emigracji zarobkowej. Ponieważ Stany Zjednoczone w obliczu zbliżającego się kryzysu gospodarczego wprowadziły limity imigracyjne, zwiększył się znacznie napływ polskich emigrantów do Kanady i do Ameryki Południowej, a także do Europy Zachodniej. Ogółem w latach 1919-1939 wyemigrowało z Polski blisko 2 mln osób, w tym na inne kontynenty 728 tys., a do krajów europejskich 1206 tys.⁶.

Największa liczba Polaków przymusowo opuściła ojczyznę w czasie II wojny światowej i po jej zakończeniu. Nazistowskie władze niemieckie spowodowały wywiezienie z naszego kraju ok. 2 mln Polaków⁷. Grupę tę tworzyli robotnicy przymusowi oraz więźniowie obozów koncentracyjnych. Wielu innych opuszczało Polskę szukając schronienia w miejscu bezpieczniejszym. Bezpośrednio po agresji Niemiec na Polskę najwięcej Polaków znalazło schronienie na terytorium Francji, gdzie początkowo rezydowały polskie władze emigracyjne. Po kapitulacji Francji siedziba rządu emigracyjnego i sztab wojska polskiego na Zachodzie zostały przeniesione do Wielkiej Brytanii, gdzie również formowano Polskie Siły Zbrojne. W związku z tym na Wyspy Brytyjskie przeniosło się podczas wojny 250 tys. Polaków. Znaczne grupy Polaków zdecydowały się na emigrację zamorską. Do USA podczas II wojny światowej przybyło 110 tys. obywateli polskich, także w Kanadzie znalazła schronienie

⁶ Tamże.

⁷ *List Episkopatu Polski o duszpasterstwie emigracji*, Warszawa 18-19 października 2006 r., s. 1.

duża grupa Polaków. Wiele tymczasowych wspólnot polonijnych powstawało w Azji. Tworzyli je uchodźcy wojenni, przedostający się na terytoria państw azjatyckich głównie z Syberii. Po zakończeniu wojny opuścili oni Azję, wyjeżdżając na inne kontynenty. Również w Afryce powstały większe skupiska polonijne. Tworzyło je 18 tys. Polaków, głównie uciekinierów z terenów ZSRR, którzy przybyli do Afryki razem z armią gen. W. Andersa. Tam zostali ulokowani w obozach dla uchodźców zorganizowanych przez siły alianckie⁸.

Po zakończeniu II wojny światowej do Polski wróciła – ze względu na istniejącą niej sytuację polityczną – tylko niewielka część polskich emigrantów. Z Niemiec powróciło ok. 50 tys. Polaków, z Francji – ok. 65 tys. Znaczna większość udała się na emigrację zamorską, inni pozostali na Zachodzie Europy. We Francji powojenna Polonia liczyła ok. 370 tys. osób, a na Wyspach Brytyjskich – 145 tys. Do Kanady w pierwszych latach po zakończeniu wojny przybyło ok. 60 tys. Polaków, a do Australii – ok. 70 tys. Na terenie Włoch osiedlili się Polacy z miejscowych obozów dla uchodźców i zdemobilizowani żołnierze II Korpusu. Polonia włoska liczyła pod koniec lat siedemdziesiątych XX w. ok. 4 tys. osób⁹. W latach powojennych silnie wzrosła liczebnie Polonia w Ameryce Łacińskiej. W 1950 r. liczyła 208 tys., a w 1975 r. przekroczyła 1 mln¹⁰.

Nowa fala uchodźców politycznych z Polski napłynęła na Zachód Europy w latach osiemdziesiątych w okresie „Solidarności” i po stanie wojennym. Dla wielu emigrantów kraje zachodnioeuropejskie stanowiły jednak tylko przystanek w dalszej wędrówce, głównie do USA, Kanady i Australii. Natomiast po zmianie systemu politycznego 1989 r. wzmożła się emigracja ekonomiczna. W końcu XX w. przybyło do Stanów Zjednoczonych 1,1 mln emigrantów z Polski¹¹.

Po włączeniu Polski w struktury Unii Europejskiej w 2004 r. bezrobocie i niewystarczające zarobki wywołały nową wielką falę emigracji do Zachodniej Europy, zwłaszcza ludzi młodych. Fala ta

⁸ GIGILEWICZ, dz. cyt., s. 208-209.

⁹ Tamże, s. 209-211.

¹⁰ *Polonia w Ameryce Łacińskiej*, red. Z. DOBOSIEWICZ, W. ROMMEL, Lublin 1977, s. 99.

¹¹ GIGILEWICZ, dz. cyt., s. 210.

nadal się podnosi. Już w 2007 r. ta nowa emigracja przekroczyła dwa miliony osób. Dalsza przyszłość również rysuje się pod znakiem migracji. Bowiemy migracje obecnie, tj. w dobie globalizacji, stają się istotną cechą światowego rynku pracy, zatem nabierają charakteru strukturalnego¹².

Obecnie Polacy żyją w każdym kraju. Według najnowszych danych szacunkowych Polonia liczy 21 mln osób, co stanowi 35% narodu polskiego. Połowa całej światowej Polonii zamieszkuje w Stanach Zjednoczonych (10600 tys.). Do krajów o bardzo licznej Polonii należą nadto: Niemcy (2000 tys.), Brazylia (1800 tys.), Wielka Brytania (1500 tys.-2000), Francja (1050 tys.), Kanada, Białoruś i Ukraina (po 900 tys.)¹³.

Tabela. Polska Emigracja na świecie - dane szacunkowe w 2007 r.

Państwo	Liczba Polaków	
Argentyna	450 000	
Australia	200 000	
Austria	55 000	
Belgia	70 000	
Białoruś	900 000	
Brazylia	1 800 000	
Chile	10 000	
Czechy	100 000	
Dania	20 000	
Francja	1 050 000	
Grecja	50 000	
Hiszpania	45 000	
Holandia	60 000	
Irlandia	80 000	okresowo 250 tys.
Kanada	900 000	
Kazachstan	100 000	
Litwa	300 000	
Łotwa	75 000	
Meksyk	10 000	

¹² Por. BENEDYKT XVI, *Oroędzie na XVI Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol., 27(2006), nr 1, s. 4.

¹³ www.emigracja.com/emigracja_polska_w_liczbach.html z 7.08.2008.

DUSZPASTERSTWO POLONIJNE

Mołdawia	10 000		
Niemcy	2 000 000		
Norwegia	18 000	okresowo	ponad
50 tys.			
Paragwaj	10 000		
Republika Południowej Afryki	35 000		
Rosja	300 000		
Rumunia	10 000		
Słowacja	10 000		
Stany Zjednoczone	10 600 000		
Szwajcaria	20 000		
Szwecja	100 000		
Ukraina	900 000		
Urugwaj	10 000		
Węgry	20 000		
Wielka Brytania	500 000	okresowo	ponad
1 mln.			
Włochy	100 000		

Dane tabeli oparte są na aktualnych szacunkach organizacji polonijnych, Ambasad RP, publikacji o tematyce emigracyjnej oraz narodowych spisów powszechnych, a obejmują te państwa, w których jest minimum 10 tysięcy Polaków.

www.emigracja.com/emigracja_polska_w_liczbach.html z 7.08.2008

2. Struktury duszpasterstwa polonijnego

Za polskimi emigrantami podążali polscy kapłani, aby – stosownie do zaleceń hierarchii kościelnej – otoczyć ich opieką duszpasterską. Organizację duszpasterstwa polonijnego tworzy się w oparciu o odpowiednie normy zarówno ogólnokościelne, jak i krajowe oraz diecezjalne. Normy ogólnokościelne dotyczą całej światowej emigracji. W zakresie ogólnokościelnym duszpasterstwem emigrantów kierują: Kongregacja Biskupów i Kongregacja Kościołów Wschodnich, wspomagane przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów oraz inne papieskie instytucje. Zaś w poszczególnych krajach odpowiedzialnymi za duszpasterstwo migrantów są Konferencje Biskupów miejsca emigracji oraz miejsca

imigracji. Dostosowują one przepisy ogólnokościelne do warunków miejscowych, zakładają pomocnicze instytucje wykonawcze, zwłaszcza Komisje Episkopatu ds. Duszpasterstwa Migrantów, a także tworzą kolegia, specjalne instytuty duszpasterskie, wyszukują i przygotowują duszpasterzy migrantów. W diecezji duszpasterstwem migrantów kierują biskupi krajów ich pochodzenia i zamieszkania.

W parafiach duszpasterzami migrantów według norm prawa kanonicznego są w pierwszym rzędzie księża proboszczowie. Już Kodeks z 1917 r. stanowił, że proboszcz z racji swego urzędu jest ściśle zobowiązany do opieki duszpasterskiej nad wszystkimi parafianami¹⁴, czyli wiernymi, którzy na terytorium danej parafii mieszkają na stałe lub czasowo, bądź też są tułaczami¹⁵. Wyjęci spod opieki proboszcza parafii terytorialnej są tylko ci imigranci, którzy należą do istniejącej na danym terytorium parafii personalnej, odpowiedniej dla ich grupy etnicznej czy obrządkowej. Wydana przez Piusa XII konstytucja apostolska *Exul familia* (1952) ustanowiła dla parafii personalnych misjonarza migrantów. Natomiast posoborowa instrukcja Kongregacji Biskupów *De pastoralis migratorum cura* (1969) poleca stosowanie różnych, wypróbowanych doświadczeniem, prawnych form opieki duszpasterskiej nad migrantami. Oprócz parafii personalnych wymienia misję duszpasterską niezależną, misję duszpasterską przyłączoną do jednej lub kilku parafii terytorialnych, duszpasterstwo powierzone misjonarzowi, wikariusza współpracownika ustanowionego przy parafii (jednej lub kilku) oraz specjalnego kapelana dla różnojęzycznych wiernych przy organizacjach międzynarodowych¹⁶. Nowy, posoborowy Kodeks Prawa Kanonicznego (1983), podtrzymując wcześniejsze ustalenia prawne dotyczące parafii terytorialnej i obowiązków proboszcza, wskazuje na parafię personalną jako pierwszą i podstawową strukturę w służbie migrantów. Parafie personalne powinny być zakładane tam, gdzie grupa emigrantów jest liczna i ma stały charakter. Proboszcz parafii personalnej jest pełnoprawnym pasterzem powierzonych sobie wiernych. Posiada pełną władzę z wszystkimi upraw-

¹⁴ *Codex Iuris Canonici* (1917), can. 464, p. 1

¹⁵ Tamże, can. 94, p. 1-3.

¹⁶ Instrukcja *De pastoralis migratorum cura*, nr 33.

nieniami i obowiązkami przynależącymi do proboszcza. Tam natomiast, gdzie parafia personalna nie może być utworzona, „należy dla migrantów, wygnańców, uchodźców, koczowników i podróżujących statkami ustanowić, w miarę możliwości, kapelanów”¹⁷. Kapelana mianuje ordynariusz miejsca. Powierza mu stałą troskę pasterską, bądź pełną, na wzór władzy proboszczowskiej, bądź tylko częściową.

Obecnie organizuje się placówki duszpasterstwa migrantów, oprócz parafii personalnej i kapelanii – na podstawie prawodawstwa specjalnego – również w innych formach, jak: misji duszpasterskiej, wikariatu, parafii terytorialnej powierzonej kapelanowi migrantów i innych. Toteż duszpasterstwo emigracyjne jest dzisiaj działalnością zinstytucjonalizowaną, skierowaną ku wiernym, traktowanym nie tyle jako jednostki, ile raczej jako członkowie szczególnej wspólnoty, potrzebującej odrębnej posługi pasterskiej¹⁸.

Duszpasterstwo polonijne zaczęło rozwijać się w XIX w. W kraju rozdartym przez zaborców, pozbawionym centralnej organizacji kościelnej, tj. Konferencji Episkopatu Polski, organizowali je indywidualnie niektórzy biskupi polscy, w tym także biskupi diecezji przemyskiej¹⁹. W porozumieniu z hierarchią diecezji osiedlenia wysyłali kapłanów do środowisk polonijnych. Większe możliwości mieli kapłani zakonni ze względu na przywilej egzempcji. Tak na przykład we Francji duszpasterstwo polskich emigrantów rozpoczęli księża zmartwychwstańcy już w 1836 r.²⁰

Formalne struktury duszpasterstwa polonijnego zaczęto kształtować dopiero w okresie międzywojennym, po uzyskaniu przez

¹⁷ „Kapelaniem jest kapłan, któremu powierza się przynajmniej częściowo stałą troskę pasterską o jakąś wspólnotę lub specjalny zespół wiernych, wykonywaną zgodnie z postanowieniami prawa powszechnego lub partykularnego”, KPK, kan. 564.

¹⁸ Por. JAN PAWEŁ II, *Duszpasterstwo migrantów zadaniem współczesnego Kościoła*. Oędzie na Światowy Dzień Migranta 2001, „L'Osservatore Romano” wyd. pol., 22(2001) nr 5, s. 10.

¹⁹ Por. W. SZMYD, *X referat synodalny: Jak zapobiegać złym skutkom wychodztwa pod względem materyalnym, higienicznym i moralnym?* „Kronika Diecezji Przemyskiej”, 16(1916), z. 3-4, s. 88-102.

²⁰ F. JAGŁA, *Specyficzne formy duszpasterstwa polonijnego w relacji do duszpasterstwa parafii miejscowych, jego powstanie, rozwój i stan obecny*, „Studia Polonijne” 3(1979), s. 323-329.

Polskę niepodległości. Istotne znaczenie w tym okresie miała decyzja o przekazaniu pełnej władzy nad polskimi emigrantami każdorazowemu prymasowi Polski, poczynając od kard. E. Dalbora. W 1928 r. z inicjatywy prymasa A. Hlonda episkopat powołał Komisję ds. Duszpasterstwa Emigracyjnego, a przy Kancelarii Prymasa powołano Centralę Polskiego Duszpasterstwa Emigracyjnego. Działania te w 1931 r. poparła Stolica Apostolska, mianując kard. Hlonda protektorem polskiego wychodźstwa. Odtąd ks. prymas mógł oficjalnie powoływać w porozumieniu z episkopatami innych krajów Polskie Misje Katolickie. Po aresztowaniu Hlonda przez gestapo (1944) Stolica Apostolska powierzyła organizowanie opieki nad uchodźcami polskimi ks. bp. J. Gawlinie. Po śmierci bpa Gawliny (1964) protektorat nad emigracją objął prymas kard. Wyszyński, który ustanowił urząd swojego delegata dla duszpasterstwa emigracji z siedzibą w Rzymie i polecił zorganizować tam Centralny Ośrodek Duszpasterstwa na Emigracji. Ośrodek ten miał kierować i koordynować z ramienia Episkopatu całym duszpasterstwem polonijnym. Funkcję delegata prymasa Polski ds. duszpasterstwa Polonii kard. Wyszyński powierzył w 1964 r. ks. W. Rubinowi (późniejszemu kardynałowi), a od 1980 r. abp. Sz. Wesółemu²¹. Po śmierci Prymasa Wyszyńskiego protektorem emigracji polskiej był kard. J. Glemp. W latach 2003-2008 delegatem ds. duszpasterstwa Polonii z ramienia Episkopatu był bp R. Karpiński. Obecnie (od 2008 r.) funkcję tę pełni bp Z. Zimowski.

W poszczególnych krajach podstawową strukturę duszpasterstwa Polonii stanowią rektoraty Polskiej Misji Katolickiej (PMK). Powołuje się je w porozumieniu z episkopatami tych krajów. Rektora mianował Prymas Polski lub jego delegat, obecnie uprawnienia te ma Konferencja Episkopatu Polski. Rektor najczęściej ma władzę zwierzchnią nad duszpasterzami polonijnymi w danym kraju oraz pewne uprawnienia do koordynowania i kontrolowania ich pracy duszpasterskiej. Do jego zadań należy czuwanie nad całością duszpasterstwa polskiego w danym kraju, w szczególności zaś zwoływanie konferencji duszpasterzy, ustalanie z nimi programu działalności duszpasterskiej, prowadzenie ksiąg misji, organizowanie dla

²¹ A. ROMEJKO, *Duszpasterstwo polonijne w Wielkiej Brytanii*, Tuchów 2001, s. 154-155.

duszpasterzy dni skupienia, rekolekcji kapłańskich itp. W krajach, w których nie powstały rektoraty, duszpasterstwo opiera się na innych w miarę trwałych strukturach ustalonych przez miejscowych ordynariuszy w porozumieniu z Episkopatem Polski²².

W konkretnych skupiskach Polonii powstają różne placówki duszpasterskie. Każda z nich ma własną wewnętrzną organizację opartą na zasadzie terytorialno-personalnej. Poszczególne placówki różnią się między sobą zwłaszcza typem organizacji, stopniem autonomii i uprawnieniami duszpasterza. Najbardziej rozpowszechnioną formą duszpasterstwa polonijnego jest misja duszpasterska. Obejmuje ona swoim zasięgiem polskich emigrantów w jednej lub w kilku miejscowościach, niekiedy w całej diecezji, a wyjątkowo nawet w całym kraju. Duszpasterz kierujący misją duszpasterską posiada władzę zwyczajną. Takie misje istnieją przede wszystkim we Francji, w Wielkiej Brytanii, w Niemczech, w Belgii, w Danii, a pojedynczo także w innych krajach. Podobnie działa misja zwykła, zwana też kapelanią, którą biskupi zakładają najczęściej w miejscach migracji czasowej (sezonowej). Duszpasterz misji zwykłej posiada władzę delegowaną od biskupa. Jego kompetencje biskup szczegółowo określa, przy czym może je ograniczyć tylko do podstawowych funkcji duszpasterskich. Biskupi, zwłaszcza w Australii i Nowej Zelandii, chętnie zakładają misje zwykłe, gdyż mają tu pełną swobodę w ich zakładaniu i określaniu uprawnień jej duszpasterza, który spełnia czysto pomocniczą rolę wobec miejscowego proboszcza. Inny charakter ma parafia personalna, w której proboszczem powinien być zasadniczo misjonarz migrantów. Parafie personalne najliczniej występują w Ameryce Północnej. Istnieją także nieliczne takie placówki, w których misjonarz jest wikariuszem jednej lub kilku parafii terytorialnych, oddelegowanym do duszpasterstwa polonijnego. Takie placówki spotyka się m.in. w Anglii. Znane są również parafie terytorialno-etniczne, które ustanawia się wtedy, gdy znaczną część wiernych danej parafii terytorialnej stanowią migranci polscy. Proboszczem takiej parafii jest misjonarz migrantów. Sprawuje opiekę nad ogółem wiernych tej parafii, ale równocześnie uwzględnia specyficzne potrzeby migrantów i otacza ich dodatkową troską. Ta forma pasterzowania występuje powszechnie

²² SZYMAŃSKI, *Duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 14-16.

w Brazylii i Argentynie oraz na terenach byłego Związku Radzieckiego. W niektórych krajach duszpasterstwo polonijne prowadzone jest również przy kościołach rektoralnych oraz kaplicach (zakonnych czy szpitalnych)²³.

Placówki duszpasterstwa polonijnego nie obejmują wszystkich polskich emigrantów. Z powodu nadmiernego ich rozproszenia i braku polskich kapłanów w niektórych krajach naszymi emigrantami zajmują się miejscowi duszpasterze parafii terytorialnych.

3. Główne ośrodki duszpasterstwa polonijnego

W związku z nową wielką falą emigracji z Polski po jej wejściu do Unii Europejskiej interesuje nas zwłaszcza aktualny stan polonijnych ośrodków duszpasterskich. Toteż dzieje tychże ośrodków, ze względu na szczupłość miejsca, tutaj pomija się. W Europie Zachodniej liczba tych ośrodków i liczba zatrudnionych w nich duszpasterzy szybko wzrasta. Z tego względu zamieszczone niżej dane liczbowe nie zawsze będą w pełni odzwierciedlać aktualną rzeczywistość.

3.1. Europa

Niemcy. Opieką duszpasterską objętych jest ponad 1,6 mln ludności mówiącej po polsku. W Niemczech istnieje Polska Misja Katolicka (PMK) podległa jurysdykcji Kościoła niemieckiego. Jej rektorem jest od 2002 r. ks. S. Budyń. PMK liczy obecnie 65 ośrodków podzielonych na 5 dekanatów. Posługę duszpasterską pełni 101 kapłanów. W Misji pracują także siostry zakonne. Kilka misji duszpasterskich posiada własne kościoły oddane im do dyspozycji przez miejscowe duszpasterstwo niemieckie. Ponadto Msze św. w języku polskim są odprawiane regularnie w ponad 300 kościołach lub kaplicach niemieckich. PMK w Niemczech ma własny duży zespół rekolekcyjno-wypoczynkowy „Concordia” w Herdorf-Dembach i ośrodek „Marianum” w Carlsbergu, założony przez ks. F. Blach-

²³ J. BAKALARZ, *Stan prawny polonijnych placówek duszpasterskich*, „Studia Polonijne”, 3(1979), s. 73-77.

nickiego. Misja wydaje miesięcznik „Nasze Słowo” o charakterze formacyjno-religijnym. W całych Niemczech aktywne są koła Radia Maryja²⁴.

Wielka Brytania. Na czele Polskiej Misji Katolickiej stoi rektor mianowany przez Konferencję Episkopatu Polski w porozumieniu z Konferencją Episkopatu Anglii i Walii. Aktualnie rektorem jest ks. T. Kukła. Własnością PMK w Anglii i Walii jest 30 kościołów, 12 kaplic i 55 ośrodków parafialnych. Duszpasterstwo do niedawna było prowadzone w 82 parafiach i 62 punktach dojazdowych, zgrupowanych w 6 dekanatach. W pracę duszpasterską zorganizowaną w ramach PMK było zaangażowanych 99 księży. Pracują tam także siostry zakonne. W Londynie jest wydawana „Gazeta Niedzielną”. Ostatnio (2008 r.), w związku z dynamicznym wzrostem polskiej emigracji liczba polskich kapłanów zwiększyła się do 117, a Msze św. są odprawiane prawie w 200 miejscowościach. W Szkocji natomiast duszpasterstwo polskie, ze względu na niewielką liczbę naszych emigrantów, przedstawia się dość skromnie. Pracuje tam tylko 3 polskich kapłanów²⁵.

Irlandia. Polskie duszpasterstwo w Irlandii dopiero się tworzy, przy czym spotyka się z życzliwością ze strony irlandzkiego Kościoła i społeczeństwa. Księża irlandzcy uczą się języka polskiego i odstępują swoje świątynie Polakom na nabożeństwa, życzliwe Polakom są także władze państwowe i samorządowe. Do opieki nad polskimi emigrantami przybyło kilkunastu polskich księży. Msze św. w języku polskim są odprawiane w 60 kościołach irlandzkich. Polskie ośrodki nie prowadzą samodzielnej działalności, włączone są w duszpasterstwo lokalne. W 2006 r. prymas Irlandii przekazał Polakom kościół św. Audeona w centrum Dublina, który jest jedynym polskim kościołem w Irlandii²⁶.

Francja. Duszpasterstwo polonijne we Francji prowadzi się w 84 ośrodkach parafialnych skupionych w pięciu okręgach. Oprócz tego księża dojeżdżają w każdą niedzielę lub rzadziej do 137 wspólnot polskich. Najsilniej duszpasterstwo Polonii jest rozwinięte

²⁴ H. ŻUREK, *Z polską wiarą za chlebem i nauką do Berlina*, „Niedziela”, 2.IX. 2007, s. 30.

²⁵ SZYMAŃSKI, *Duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 18-19; ROMEJKO, dz. cyt., s. 136 nn.

²⁶ *Polskie misje w Europie*, „Nasze Słowo”, 1/2007, s. 14.

w Paryżu, gdzie funkcjonuje 5 kościołów polskich i wiele innych instytucji polonijnych, między innymi redakcja czasopisma „Głos Katolicki”. W strukturach duszpasterskich PMK zaangażowanych jest 110 księży i 163 siostry zakonne²⁷.

Włochy. Stałą opieką duszpasterską we Włoszech objęto tylko największe skupiska Polaków. W Rzymie w każdą niedzielę w języku polskim jest odprawianych 9 Mszy św. Poza Rzymem Mszę św. języku polskim odprawia się w 16 innych ośrodkach. Krajowym Koordynatorem Duszpasterstwa Polaków we Włoszech jest od 2003 r. ks. A. Dalach.

Hiszpania. Polonię hiszpańską stanowi nieliczna grupa z czasów gen. Franco oraz kilkudziesięciotysięczna grupa emigracji tzw. solidarnościowej i posolidarnościowej. Do niedawna duszpasterstwo polonijne w Hiszpanii miało jeden ośrodek w Alcalá k. Madrytu. Obecnie tych ośrodków jest kilka. Opiekę duszpasterską sprawuje 9 kapłanów z Polski. Od 2002 r. wydawany jest biuletyn „Emigrant”. Zapotrzebowanie na polskojęzyczne duszpasterstwo wzrasta okresowo w czasie prac sezonowych i w sezonie turystycznym²⁸.

Holandia, Belgia, Luksemburg. Duszpasterstwo polskie opiera się na rektoracie PMK dla krajów Beneluksu. Na terenie Belgii znajduje się 12 polskich ośrodków duszpasterskich, w Holandii 4, w Luksemburgu 1. W duszpasterstwie jest zatrudnionych 22 księży polskich: w Belgii 17, w Holandii 4, w Luksemburgu 1²⁹.

Szwecja. Kościół katolicki w Szwecji do niedawna liczył tylko ok. 150 tys. wiernych, należących do ok. 70 narodowości, przy czym ok. połowa z nich była Polakami. W ostatnich latach przyjechało do Szwecji jeszcze ok. 40 tys. Polaków. W duszpasterstwie pracuje 150 księży, w tym ok. 50 Polaków, oraz 230 sióstr zakonnych (w tym ponad 40 Polek). Samodzielne misje polskie są ustanowione w Sztokholmie, w Göteborgu i w Malmö. Ośrodek w Sztokholmie jest prowadzony przez 5 kapłanów, rektorem misji jest ks. M. Chojnacki. W Göteborgu rektorem jest ks. K. Pawlak,

²⁷ SZYMAŃSKI, *Duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 20.

²⁸ M. STANEK, E. SOBCZAK, *Polacy i Polonia w Hiszpanii na przełomie XX i XXI wieku*, „Studia Polonijne”, 28(2007), s. 236-238.

²⁹ A. I Z. JUDYCCY, *Oblaci polscy we Francji, Belgii i Luksemburgu*, Vaudricourt 2006, passim.

a w Malmö ks. W. Badan. Ponieważ jedną trzecią ogółu kapłanów w Szwecji stanowią Polacy, dlatego w parafiach szwedzkojęzycznych, w których są oni zatrudnieni, polscy emigranci mają zapewnioną opiekę duszpasterską. W większości tych parafii jest odprawiana Msza św. w języku polskim w jedną niedzielę miesiąca, a w niektórych parafiach na południu Szwecji nawet w każdą niedzielę³⁰.

Norwegia. W Norwegii zaangażowanych w duszpasterstwo jest 11 polskich księży. Spośród nich tylko jeden jest odpowiedzialny za polską diasporę, wszyscy inni spełniają posługę w norweskich parafiach. Msza św. w języku polskim regularnie jest odprawiana w Oslo i w tych parafiach, w których duszpasterzami są Polacy³¹.

Austria. W austriackim duszpasterstwie pracuje 320 polskich księży, a w duszpasterstwie polonijnym – 20. Status samodzielnego ośrodka duszpasterskiego ma tylko PMK w Wiedniu. Jej rektorem jest ks. Z. Waz. Mszę św. w języku polskim odprawia się w kilku kościołach Wiednia. Poza stolicą opieka duszpasterska nad polskimi emigrantami jest sprawowana w 8 ośrodkach³².

Węgry. Na Węgrzech istnieje tylko jedna polska parafia personalna w Budapeszcie, której proboszczem jest ks. Z. Czerniak. Do tej parafii należą Polacy i osoby polskiego pochodzenia z terenu całego kraju³³.

Szwajcaria. W Szwajcarii funkcjonują dwie PMK. Jedna z nich sprawuje duszpasterstwo dla Polaków na obszarze niemieckojęzycznym tego kraju, a druga na obszarze francuskojęzycznym. W sumie obejmują one ok. 20 lokalnych ośrodków duszpasterskich³⁴.

³⁰ *Polskie misje w Europie*, dz. cyt., s. 14; *Spojrzenie na Szwecję*, (wywiad z S. Chamarczukiem), „Niedziela”, 16.12.2007, s. 16-17.

³¹ E. BIVAND, *Informacje dla katolików z Polski przyjeżdżających do Norwegii*, www.katolsk.no/pol2nor-pl.htm z dn. 15.05.2007.

³² *Polskie misje w Europie*, dz. cyt. s.14; A. NADOLNY, *Polskie duszpasterstwo w Austrii po drugiej wojnie światowej 1945-2001*, Toruń 2004, *passim*.

³³ www.wsdsc.poznan.pl/budapest/ z 5.01.2007.

³⁴ *Ośrodki duszpasterstwa polskiego w Szwajcarii*, red. J. WÓLCZAŃSKI, Lublin 2001, *passim*.

Grecja. Grecka Polonia osiedliła się głównie w Atenach. Duszpasterstwo dla niej w tym mieście przy greckiej parafii pw. Chrystusa Zbawiciela sprawuje trzech polskich kapłanów³⁵.

3.2. Ameryka Północna

Stany Zjednoczone. Obecnie w Stanach Zjednoczonych istnieje ponad 700 polskich parafii, w tym najwięcej w Chicago (44), Buffalo (41), Newark (20), Springfield (18), Hartford (16) Detroit (14), Filadelfii (12). Duszpasterstwo dla Polonii w tym kraju sprawuje ok. 2000 księży, ponad 600 sióstr zakonnych, ponad dwudziestu braci zakonnych i 15 diakonów stałych³⁶.

Kanada. W Kanadzie jest ok. 30 polskich parafii, w których sprawuje duszpasterstwo łącznie 50 księży. Duszpasterstwem polonijnym objęci są zasadniczo ci, którzy są zapisani do którejś z polskich parafii³⁷.

3.3. Ameryka Południowa

Brazylia. W duszpasterstwie w Brazylii jest zaangażowanych ok. 250 polskich księży. W wielkich miastach, w których mieszkają Polacy urodzeni w Polsce lub ich potomkowie mocno związani z kulturą i językiem polskim, istnieją parafie personalne lub kapelanie polskie, np. w Kurytybie, Rio de Janeiro, Sao Paulo, Porto Alegre. Natomiast w rejonach, gdzie żyją potomkowie polskich imigrantów prowadzone są parafie terytorialne. W parafiach tych duszpasterstwo polonijne uzależnione jest w dużym stopniu od zapotrzebowania samych Brazylijczyków polskiego pochodzenia, a także od inwencji i zaangażowania polskiego duszpasterza³⁸.

Argentyna. W Argentynie, podobnie jak w Brazylii, większość polskich misjonarzy pełni posługę w duszpasterstwie miejsco-

³⁵ J. KNOPEK, *Emigracja polska w Grecji po 1989 roku*, „Studia Polonijne”, 27(2006), s. 151-153; L. WĄTRÓBKI, *Rodacy za granicą. Polonia grecka*, <http://magwil.lt/archiwum/2006/mwwl/styc-8.htm> z 18.12.2006.

³⁶ *A pastoral plan for Polonia in the USA. Plan pastoralny apostołatu polskiego w USA*, [b.m.w.] 1995, s 6-11.

³⁷ J. PLEWKO, *Duszpasterstwo Polonii w procesie jej integracji ze społeczeństwem kanadyjskim (1875-1988)*, Lublin 1995, passim.

³⁸ Z. MALCZEWSKI, *W trosce nie tylko o rodaków. Misjonarze polscy w Brazylii*, Curitiba 2001, passim.

wym. Ośrodki duszpasterstwa polskiego istnieją m.in. w prowincji Chaco, Misiones, w prowincji i stolicy Buenos Aires, w Cordobie, w Mar del Plata, w Rosario³⁹.

3.4. Australia. W czysto polskim duszpasterstwie pracuje 32 księży. Inni księża polscy są zatrudnieni w duszpasterstwie lokalnym. Największe ośrodki duszpasterstwa polonijnego znajdują się w Melbourne i w Sydney⁴⁰.

3.5. Afryka. Obecnie większe skupisko Polaków znajduje się tylko w **Republice Południowej Afryki**. Duszpasterstwo prowadzą tam polscy księża w ramach parafii lokalnych, gdyż w Afryce nie ma Polskiej Misji Katolickiej⁴¹.

3.6. Kraje byłego Związku Radzieckiego. Obecnie w duszpasterstwie w krajach byłego Związku Radzieckiego jest zaangażowanych 700 kapłanów i 600 sióstr zakonnych z Polski. Nie ma tam jednak zorganizowanych Polskich Misji Katolickich, trudno też mówić o jakimś wydzielonym duszpasterstwie polonijnym na sposób zachodni. Duszpasterstwo polskie jest tam silnie zróżnicowane w zależności od woli biskupów i ich nastawienia do Polaków, od liczby kapłanów i katolików świeckich i od przywiązania tych ostatnich do kultury polskiej i Kościoła katolickiego. Dokonuje się tam odbudowa struktur Kościoła katolickiego, następuje rozwój życia religijnego wiernych. Obok wielu faktów napawających optymizmem nie brak także obaw ze strony władz świeckich, nierzadko okazujących niechęć wobec wszystkiego, co polskie. Spotyka się przypadki wydalania polskich księży z parafii (nie przedłuża się im wizy pobytowej). Ujawniła się też wzmożona wrogość duchownych prawosławnych, oskarżających polskich duszpasterzy o fanatyczny prozelityzm. Dużym utrudnieniem dla duszpasterstwa w krajach byłego ZSRR jest również wysoki wzrost liczby różnych sekt⁴².

³⁹ A. WRÓBEL, *Historia duszpasterstwa polskiego w Argentynie w latach 1897-1997*, Buenos Aires 2002, passim.

⁴⁰ www.tchr.org/australia/ z 18.12.2006.

⁴¹ www.polonia.org/rpa.htm z 20.12.2006.

⁴² M. KOPROWSKI, *Po obu stronach Uralu*, Warszawa 2006, passim; *Kościółowi i Rodakom na Wschodzie*, red. Z. TONKIEL, J. OPONOWICZ, Siedlce 2004, passim; A. DUDIK, *Sytuacja Kościoła rzymskokatolickiego na Białorusi na przełomie*

4. Zadania duszpasterstwa polonijnego

Sytuacja osób migrujących do obcych krajów bywa trudna, a nierzadko nawet bardzo trudna. Jest ona szczególnie dotkliwa dla migrantów pozbawionych odpowiednich dokumentów, uchodźców, osób szukających azylu. Również emigracja zarobkowa często łączy się z tułaczką, zanim znajdzie się pracę i mieszkanie. Przybysze nierzadko są wyzyskiwani przez zorganizowaną przestępczość, a gdy już otrzymają pracę – przez bezwzględnych przedsiębiorców. Tam, gdzie możliwości polepszenia bytu czy nawet przeżycia są bardzo nikłe, rozwija się handel ludźmi, zwłaszcza kobietami i dziećmi. W miejscu osiedlenia emigranci przeżywają problemy spowodowane przez bariery kulturowe, społeczne, a czasem także religijne. Niemalże trudnościami powoduje również rozłąka z rodziną, zwłaszcza ze współmałżonkiem. Doświadczenie wskazuje, że pobyt w obcym środowisku, oderwanie od rodziny i innych bliskich osób zawsze stwarzało podatny grunt do demoralizacji i religijnego wykorzenienia. Dlatego migrantów nie można pozostawić bez opieki, zwłaszcza religijnej.

Pierwszym podstawowym zadaniem duszpasterstwa polonijnego jest przygotowanie i posłanie do Polonii odpowiedniej liczby polskich duszpasterzy. Okazało się bowiem, że w przeszłości prawie zawsze był odczuwany brak dostatecznej ich liczby. Dotychczasowe sposoby ich przygotowywania, takie jak polskie seminarium w Orchard Lake (od 1885 r.), polskie seminarium w Paryżu (od 1945 r.), założenie Towarzystwa Chrystusowego dla Wychodźców (1932) – nie były wystarczające w stosunku do potrzeb. Tym więcej nie są one wystarczające dzisiaj, gdy migracje weszły w fazę przyspieszonego rozwoju. Dlatego wraz z rzeszami migrujących z Polski powinni wyjechać do pasterskiej posługi wśród nich polscy księża. II Polski Synod Plenarny podkreśla, że duszpasterze „powinni być tej samej narodowości co migranci”⁴³. Kościół jest katolicki, tzn. po-

XX i XXI wieku (zarys problematyki), „Studia Polonijne”, 28(2007), s. 117-133; J. SZYMAŃSKI, *Rola Kościoła katolickiego i jego duchowieństwa na Ukrainie w zachowaniu wiary i tożsamości narodowej*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 81(2004), s. 327-349; A. BOBRYK, *Duszpasterstwo Polaków na Litwie w procesie przemian ustrojowych*, „Studia Polonijne”, 26(2005), s. 77-101.

⁴³ II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Pallottinum 2001, s. 258, nr 26.

wszechny. Wyrazem katolickości jest m.in. troska o całość Ludu Bożego. Trzeba zatem dzielić się darem wyświęconych kapłanów. Jan Paweł II uczy, że w każdym powołaniu kapłańskim implicite zawiera się uniwersalne wezwanie do posługi w całym Kościele, wszędzie tam, gdzie istnieje taka potrzeba⁴⁴. Oczywiście jest rzeczą, że duszpasterze polonijni powinni być do podjęcia swoich zadań dobrze przygotowani, zwłaszcza winni poznać kulturę i język kraju, do którego udają się z posługą.

Zadania duszpasterskie ciążą głównie na Kościele miejsca imigracji, niemniej także Kościół miejsca emigracji nie jest od nich zupełnie wolny. Wspomniana już wyżej instrukcja Kongregacji Biskupów *De pastoralis migratorum cura* nakłada proboszczom miejsca emigracji obowiązek przygotowania wiernych do wyjazdu za granicę. Księża proboszczowie powinni wszystkich swoich parafian wyczulać na problemy i zagrożenia związane z migracją, budzić poczucie odpowiedzialności za własne życie religijne, za jedność rodziny, przypominać, że ponad dobrami ekonomicznymi istnieją cenniejsze wartości, przestrzegać przed pochopną, nieodpowiedzialną decyzją wyjazdu za granicę.

Przygotowanie tych parafian, którzy decydują się na wyjazd winno być dwuetapowe: dalsze i bliższe. Celem pierwszego z nich jest umocnienie emigrantów do zachowania wiary religijnej w obcym środowisku. Można je przeprowadzić w formie katechezy, rekolekcji, nauk stanowych itp. Do szczegółowych zadań na tym etapie należą: pogłębienie wiary emigrantów, by stała się osobistą ich wartością; nauczanie, jak mają przeżywać i praktykować wiarę w środowisku odmiennym od dotychczasowego; kształtowanie zdolności do włączenia się do wspólnoty kościelnej kraju imigracji. Drugi etap, tj. przygotowanie bliższe, ma charakter bardziej praktyczny. Do jego szczegółowych zadań należą: przygotowanie emigrantów od strony psychologicznej na trudności i zagrożenia związane z migracją; umocnienie ich woli do wykonywania praktyk religijnych i obowiązków moralnych; przekazanie informacji o kraju emigracji, zwłaszcza o życiu społecznym i duszpasterstwie; przekazanie adresów do osób i instytucji, które mogłyby ich wesprzeć; przekazanie listu polecającego do proboszcza miejsca imigracji; przekazanie (je-

⁴⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Pastores dabo vobis*, nr 16.

śli to jest wymagane) karty tożsamości kościelnej. Natomiast w czasie trwania migracji do obowiązków proboszcza należy: prowadzić księgi emigrujących; utrzymywać kontakt z emigrantami; składać im, jeśli tworzą większe skupiska, wizytę duszpasterską; utrzymywać kontakt z pozostającymi w kraju rodzinami emigrantów; modlić się z całą parafią za emigrujących⁴⁵. Modlitwę tę obecnie zaleca się nie tylko w Dniu Modlitw za Polonię Zagraniczną (3 maja) i w Dniu Migranta (niedziela przed uroczystością Chrystusa Króla), ale w każdą niedzielę lub nawet codziennie.

Obowiązkiem zaś Kościoła miejsca osiedlenia imigrantów jest w pierwszej kolejności życzliwe przyjęcie przybyszów. Do zadań proboszcza parafii, na której terenie się osiedlają, należy przygotowanie odpowiedniej atmosfery społecznej, stworzenie tam niejako duchowego miejsca dla przybywających osób czy grup. W tym celu proboszcz powinien formować parafian w duchu braterskiej miłości do ludzi innego pochodzenia i kultury, uwrażliwiać ich na potrzeby ludzi migrujących, pouczać o obowiązkach moralnych względem nich⁴⁶.

Duszpasterstwem polonijnym powinno się objąć wszystkich polskich migrantów katolickich, uwzględniając ich indywidualne i społeczne potrzeby w porządku nadprzyrodzonym, a częściowo także w doczesnym. Do głównych jego zadań należy przepowiadanie słowa Bożego (zwłaszcza kazania i katecheza) i posługa liturgiczna, a także opieka społeczna, oświatowa, kulturalna, pomoc w likwidacji dyskryminacji i izolacji imigrantów, obrona ich godności i naturalnych praw. Duszpasterz migrantów (proboszcz, kapelan) powinien poznać przybyszów, ich kulturę i mentalność oraz warunki ich egzystencji. W pierwszym zwłaszcza okresie niezbędne będzie częste składanie im wizyty duszpasterskiej.

Sprawując duszpasterstwo należy szanować cechy i wartości etniczne migrantów. Dlatego z jednej strony trzeba wykluczyć jakiegokolwiek naciski zmierzające do asymilacji, a z drugiej uwzględnić w duszpasterstwie elementy etniczne danej grupy migrantów, jak praktyki religijne, zwyczaje, obrzędy itp. W praktyce duszpaster-

⁴⁵ J. BAKALARZ, *Obowiązki duszpasterskie proboszcza wobec emigrujących parafian*, „Collectanea Theologica”, 45 (1975) f. 4, s. 219-220.

⁴⁶ J. BAKALARZ, *Duszpasterska troska miejscowego proboszcza o imigrantów*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 23 (1976) z. 5, s. 79.

stwo specjalne migrantów powinno obejmować elementy podobne jak w kraju ojczystym. Trzeba im utworzyć struktury specjalnie dla nich przeznaczone. Język ojczysty należy zachować w nauczaniu, spowiadaniu się, a za pozwoleniem kompetentnej władzy kościelnej także w liturgii. W duszpasterstwie migrantów obowiązują metody duszpasterstwa zwyczajnego, a ponadto metody właściwe dla warunków ich życia: zindywidualizowane, oparte na osobowym i częstym kontakcie duszpasterza z wiernymi, a równocześnie wspólnotowe. Powinno być ono systematyczne⁴⁷.

Duszpasterze powinni zwracać uwagę na różnorodność grup polonijnych i w miarę możliwości dostosowywać swą posługę do ich potrzeb. Ks. E. Walewander zwraca uwagę na różnicę między współczesnymi polskimi migrantami do Europy Zachodniej a emigracją pozaeuropejską. W krajach pozaeuropejskich praca nad Polonią ma jakby dwa nurty. Jednym z nich jest troska o utrzymanie żywej tradycji polskiej w pierwszym czy nawet w drugim pokoleniu emigrantów. Drugi nurt to uczenie o Polsce i własnej tradycji tych pokoleń, które już przyznają się do narodowości kraju osiedlenia. Natomiast Polacy w Europie Zachodniej z chwilą opanowania języka i uzyskania odpowiednich uprawnień włączają się silnie w nurt konkurencji zawodowej, mało natomiast zwracają uwagi na utrzymanie więzi ze swoją grupą etniczną. Jeśli się wynaradawiają, to czynią to ze względów praktycznych, nie przykładając wagi ani do swej nowej przynależności etnicznej ani do tej porzuconej. Dlatego organizowanie w Europie Polonii według dawnych wzorów, zakładających istnienie różnego rodzaju stowarzyszeń nie tylko kulturalnych, ale także mających na celu walkę o prawa Polaków na obczyźnie, mija się z celem, bowiem nie ma takich potrzeb społecznych⁴⁸. Również wśród aktualnie emigrujących Polaków do Zachodniej Europy można bez trudu wyodrębnić dwie grupy: przybywających na stałe i przyjeżdżających na krócej bez zamiaru osiedlenia się. Ci pierwsi ściągają na nowe miejsce współmałżonków i dzieci, odbudowują więzi społeczne, angażują się w życie ośrodka polonijnego lub parafii terytorialnej, gdy taki ośrodek w miejscowości ich

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Por. E. WALEWANDER, *Metodologiczne problemy w rozwoju badań polonijnych*, „Studia Polonijne”, 27(2006), s. 235-236.

zamieszkania nie istnieje. Natomiast ci drudzy poświęcają wszystkie swe siły i czas, aby zarobić i wrócić do kraju. Nie angażują się raczej w życie miejscowej wspólnoty polonijnej, często zaniedbują Mszę św. niedzielną, zachowują jednak zwyczaje świąteczne (obchodzą święta Bożego Narodzenia i Wielkanocne). Tej grupie migrantów duszpasterze polonijni powinni w miarę możliwości przyjść z pomocą. Chodzi tu m.in. o dostosowanie do ich możliwości czasowych terminu Mszy św. Ponieważ są to przeważnie ludzie młodzi, należałoby dla osób nie związanych jeszcze małżeństwem zorganizować katechezę przedmałżeńską.

Duszpasterstwo polonijne dokonuje się na pograniczu dwóch kultur: ojczystej i miejscowej, toteż musi ono korzystać z wartości obu tych kultur. Należy je tak prowadzić, aby wszystkim przybyłym katolickim umożliwić i ułatwić, po upływie stosownego czasu, zintegrowanie z miejscową wspólnotą parafialną. Dlatego „kapłan, któremu bezpośrednio powierzono opiekę nad imigrantami, powinien stawać się pomostem między różnymi kulturami i mentalnościami”⁴⁹. Proces integracji powinien dokonywać się zgodnie z naturalnymi prawami rządzącymi psychicznym i społecznym życiem człowieka, a zatem rozwijać się i dostosowywać do nowej sytuacji na drodze powolnej ewolucji. Można w nim wyróżnić trzy etapy. W pierwszym, zwanym akomodacyjnym, imigranci dostosowują się czysto zewnętrznie do nowego środowiska. W drugim etapie, adaptacyjnym, wchodzą oni w nowe środowisko i nawiązują kontakty, także w sprawach życia kulturalnego i duchowego. W ostatnim etapie integracji imigranci zakorzeniają się w miejscowym środowisku społeczno-kulturowym, osiągając pełną harmonię między kulturą nowej ojczyzny i kulturą swych przodków. Gruntowna integracja dokonuje się zwykle przez wiele pokoleń⁵⁰.

Duszpasterstwo polonijne, chociaż jest posługą doraźną i tymczasową, to jednak pomaga nie tylko w zachowaniu wiary, ale stwarza podatny grunt do jej pogłębienia, przeżywania bardziej osobiście i świadczenia o niej własnym życiem. Dlatego nie należy

⁴⁹ JAN PAWEŁ II, *Oroędzie na Światowy Dzień Migranta 1998 r.*, „L'Osservatore Romano” wyd. pol., 19(1998) nr 1, s. 12.

⁵⁰ J. BAKALARZ, *Integracja emigrantów według nauczania biskupów polskich*, „Collectanea Theologica”, 56 (1986) f. 1, s. 154.

go ograniczać, lecz ustawicznie przystosowywać do zmieniających się potrzeb polskich emigrantów.

Duszpasterstwo polonijne Streszczenie

Emigracja polska, rozpoczęta na szerszą skalę pod koniec XVIII w., osiągnęła obecnie olbrzymie rozmiary. Liczebność Polonii, czyli osób polskiego pochodzenia mieszkających za granicą, szacuje się na 21 milionów. Za polskimi emigrantami podążali kapłani, aby otoczyć ich opieką duszpasterską. W ciągu dwóch ostatnich wieków duszpasterstwo polonijne rozwinęło się i zinstytucjonalizowało. Wytworzyły się różne jego struktury, jak polskie misje katolickie, parafie personalne, misje duszpasterskie, kapelanie i inne. Wszystkie większe skupiska Polonii mają polskich duszpasterzy. Duszpasterstwo polonijne traktuje się jako specjalne i doraźne (przejściowe). Integruje ono wartości religijno-kulturowe kraju pochodzenia i kraju zamieszkania emigrantów. Jego celem jest przygotowanie migrantów do włączenia w parafie terytorialne.

The Polish Community's Abroad Pastoral Work Summary

The Polish emigration that spread rapidly at the end of 18th century has reached its huge scale recently. The number of Polish community abroad or people of Polish descent is estimated to be 21 million. The priests have followed Polish emigrants to provide them the pastoral assistance. During two last centuries the Polish community's abroad pastoral work developed and institutionalized. Its different structures such as Polish catholic missions, personal parishes, pastoral missions, chaplaincies and others have been established. All bigger centres gathering people of Polish descent have Polish priests. The Polish community's abroad chaplaincy is to be treated as a special and temporary one. It integrates the religious-cultural values either of the emigrants' country of origin and of residence. Its aim is to prepare the migrants to be integrated with the local parish structures.